

REDE NATURA: OPORTUNIDADES E CONFLICTOS

Reportaxe por Belén Rodríguez

ADEGA e o Centro de Extensión Universitaria e Divulgación Ambiental de Galiza (CEIDA) organizaron o pasado 21 de abril no Castelo de Santa Cruz un dos encontros máis agardados polos traballadores da Administración autonómica e local, membros de AGADER e Fundacións comarcais, técnicos de medio ambiente en concellos, propietarios e afectados e grupos ambientalistas que apostan pola implantación eficaz e sostible da Rede Natura 2000 en Galiza. Nesta reunión participaron expertos nacionais e internacionais sobre espazos protexidos e responsábeis políticos directos en conservación da natureza, desenvolvemento agrario e turismo co obxectivo de definir os conflitos, expoñer as oportunidades e propoñer solucións para o futuro dos espazos Rede Natura de Galiza.

Ramsés Pérez

¿Qué é a Rede Natura? ¿Qué se debe conservar? ¿Cómo implicar a Administración e a poboación na xestión dos espazos protexidos? ¿Cómo compensar o esforzo dos veciños pola conservación do lugar onde viven? ¿Qué instrumentos de financiamento existen para a Rede Natura? ¿Qué referentes hai sobre unha apropiada xestión da Rede Natura? ¿Qué expectativas de futuro teñen os lugares de interese comunitario? A todas estas incógnitas trataron de darlle resposta os diferentes participantes. O punto de partida do debate foi: ¿Por qué precisamos dos espazos protexidos?

Carlos Vales, director do CEIDA, fixo un repaso histórico da evolución que sufriron as políticas de conservación da natureza a nivel mundial. Desde a creación do primeiro Parque Natural no estado americano de Wyoming, no chamado Lago termal de "Yellowstown", ata hoxe mudaron os obxectivos da conservación. En Yellowstown exterminaron os lobos e os pumas para convertelo en parque público. Posteriormente, nos parques naturais a presenza humana era considerada incompatible cun estado de

conservación. Foi o caso do Parque de Samaria en Grecia ou do Parque Niokolo-Koba (Senegal), onde foron expulsadas as súas poboacións, o que deu lugar a graves conflitos sociais e de furtivismo.

A finais do século XX, concíbese que non só os lugares "salvaxes" son susceptibles de conservar e protexer, tamén o son aqueles que teñan un valor ambiental adicional. A actividade humana pasa a ser un elemento significativo na biosfera e as áreas protexidas deben ser planificadas desde unha óptica territorial global. Chegado o século XXI, a Unión Internacional de Conservación da Natureza (UICN), no foro de 2003, concluíu que as zonas protexidas están a prestar servizos ambientais prácticos á poboación no seu conxunto e, segundo estes beneficios, definiu diferentes figuras de protección nos que se compatibiliza a conservación coa actividade humana: Reservas da Biosfera, Rede Natura, Parques Naturais... No caso da Rede Natura, "o erro foi declarar os espazos a protexer sen contar coa participación social", di Carlos Vales, "agora

o desafío é que a xente non vexa a conservación como unha limitación, senón como unha oportunidade". Ademais, o medio mariño galego é unha grande parte de humidaís catalogados están sen protexer.

A REDE NATURA EN GALIZA

A Lei estatal 9/2001 do 21 de agosto define as categorías dos espazos naturais protexidos. En base a esta normativa, o 13,1% do territorio galego dispón dalgún réxime de protección. Na actualidade temos un Parque Nacional, 6 Parques Naturais, 6 Monumentos Naturais, 5 Humidaís Protexidos, 59 Lugares de Interese Comunitario e 14 Zonas de Especial Protección para Aves (ZEPAS). En Rede Natura inclúense os LICs e as ZEPAS. A primeira proposta que fai Galiza para a inclusión dos seus espazos como LICs en Rede Natura foi en 1999, pero non será ata o 2004 cando a Unión Europea acepte a proposta definitiva. Aínda así, a UE considerou insuficiente a superficie galega a protexer e susceptibles de mellora as zonas ZEPA.

Previo á declaración de Parques Naturais, a Administración galega tivo que realizar Plans de Ordenación dos Recursos Naturais (os PORN) de cada un dos espazos propostos. Posteriormente, a Xunta está obrigada a redactar os Plans Rectores de Uso e Xestión desas áreas (os PRUX), "nos que si se ten en conta a participación da cidadanía". Foi o que explicou Luis Costa, delegado da Consellería de Medio Ambiente en A Coruña e Director do Parque Natural das Fragas do Eume, en representación da Xunta. Este proceso administrativo remata coa creación dun Plan de Conservación que define os usos e as actividades permitidas en cada espazo protexido. Segundo Costa, a Rede

Natura establece poucas restricións para os veciños, xa que poden seguir vivindo das actividades tradicionais. Para o resto de actividades precisan da autorización da Consellaría de Medio Ambiente.

Arestora o 12,6% da superficie galega corresponde a LICs (335.556 Has) e a ZEPAS (71.579 Has), sendo Lugo e Pontevedra as provincias con maior terreo protexido. Pero é pouco. A Dirección Xeral de Conservación da Natureza pretende nun prazo inmediato incrementar nun 3% os espazos de protección (40.000 Has) coa declaración de 4 Parques Naturais (Os Ancares, Courel, o Macizo Central e Pena Trevinca), do Canón do Sil como Paisaxe Protexida, de 3 Monumentos Naturais e da Reserva da Biosfera da Serra do Xurés-Rías Baixas. A idea de Medio Ambiente é acadar nos próximos anos a protección do 20% da superficie total galega, consolidar a Rede Natura de Galiza, protexer máis activa e especificamente o territorio, e promover o uso e goce da sociedade galega nos espazos protexidos. Luis Costa destaca que se conservarán estes espazos tratando de armonizar o mantemento da súa biodiversidade cos habitantes e as actividades destes e que, en ningún caso significará, conxelar a actividade produtiva e o desenvolvemento da zona.

A REDE NATURA NO ESTADO

Preto do 11% do territorio español está protexido (1.150 espazos que ocupan 5 millóns de Has), a un punto da media porcentual mundial e moi por riba da media europea (3,2%). En total son 154 Parques Naturais, 14 Parques Nacionais, 235 Reservas da Biosfera e 284 Monumentos Naturais de toda España. Por iso "é importante que a Administración saiba explicar á cidadanía o que comporta RN 2000", segundo o representante de Europarc-España, Javier Gómez-Limón. A este respecto, a planificación dos espazos de RN require a participación e implicación de todas as persoas afectadas, especialmente das locais, facendo da protección da natureza un garante da saúde para a sociedade e un revulsivo para as actividades tradicionais e para os servizos ambientais. "Hai que comezar a comunicar este tipo de conceptos", di Gómez-Limón.

No Estado xa existen proxectos impulsados dentro da Rede Natura 2000 que están acadando grandes éxitos de xestión e perspectivas de futuro para as poboacións locais. Como exemplos cabe

destacar a proposta de xestión e ordenación do LIC Fuencaliente en A Palma, constituído en Reserva Mariña de Interese Pesqueiro. Outro caso referente é o LIC Terra de Campos en Villafáfila (Palencia). Alí a economía local predominante é a agrícola baseada en cultivos extensivos e a poboación tende ao envellecemento. Grazas a fondos europeos e locais creáronse 35 postos de traballo en Villafáfila e establecéronse varios acordos cos agricultores en canto ao uso de fertilizantes, o abandono das terras... de xeito que a política de conservación

quedou vencellada ao mantemento da acción agraria e da poboación. Outra opción é promover o cultivo de produtos ecolóxicos nos espazos protexidos, como fai RIEVEL. Esta empresa merca pastas ecolóxicas producidas por agricultores de Velchite (Aragón) e arroz ecolóxico do Delta do Ebro, para logo alimentar ás aves. É un proxecto patrocinado pola SEO (Sociedade Española de Ornitología) co que se crea traballo nunha zona de baixa produción, os agricultores perciben recursos, cultívase arroz e pasta de

CARBALLO

PORTA DA COSTA DA MORTE

www.carballo.org

calidade e dinamízase social e economicamente a zona.

O proxecto "Tartaruga Mora" conseguiu custodiar unha rede de reservas ecolóxicas de 6.500 Has de superficie en Murcia co gallo de conservar dita especie e os animais asociados. A custodia foi posíbel mediante un convenio cos propietarios das fincas, os cales participan directamente na xestión do espazo.

A REDE NATURA EN EUROPA

O galego Miguel Castroviejo, Conselleiro de Medio Ambiente de España na Comisión Permanente da Unión Europea, resalta a necesidade de conservación da biodiversidade europea pola ameaza constante que esta sofre: "Como media entre 1990 e o ano 2000, estanse selando ao día mais de 200 has con urbanizacións, estradas, infraestruturas..., desapareceu o 16% dos humidais e preto do 50% das aves están en perigo". Para frear este declive, a UE puxo a andar, xunto cos acordos internacionais, instrumentos lexislativos europeos que logo terían que traspoñerse aos estados. Baixo este marco legal, Europa protexe actualmente 200 tipos de hábitats e 700 especies diferentes.

As dúas directivas europeas que rixen a protección da Rede Natura (Directiva Hábitats e Directiva de Aves) prevén un réxime preventivo, que obriga a evitar o deterioro das áreas protexidas, e un réxime de xestión activa, que obriga a chegar a un estado de conservación favorábel. Este último é o grande reto. Ademais dos beneficios ambientais que ofrecen os espazos conservados, tamén ofertan oportunidades educativas e retribucións sociais e económicas. Sinala Castroviejo que contribúen á calidade de vida e de saúde, ao coñecemento e prestixio da zona, á diversifica-

ción das actividades económicas e á xeración de emprego, principalmente, nas zonas rurais: "Os empregos derivados da conservación dunha zona rural son 6 veces máis que en zonas rurais non protexidas".

Os tipos de fondos europeos aos que se pode acceder para a potenciación socio-económica dun espazo de Rede Natura son varios: Fondos FEDER, Fondo Social de Cohesión, Fondo Social Europeo, Fondos FEADER e o prioritario Life Plus. Este presuposto orzamentario subvenciona a realización de actividades científicas sobre a Rede Natura, a planificación e xestión destas áreas, o seguimento do Plan de Conservación e a compra de terras asignadas para para a conservación.

RECURSOS PARA O PERIODO 2007-2013

Para que un proxecto sexa obxecto subvencionábel polo programa Life Plus debe ser unha proposta que non teña posibilidade de ser respaldada por outro tipo de axudas autonómicas, estatais ou europeas. O proxecto ten que ter o valor engadido da orixinalidade e debe ser demostrativo de boas prácticas non recorrentes ou cotidianas.

A UE prevé destinar para o Life Plus do período 2007-2013 unha cantidade orzamentaria de 1.800 millóns de euros, dos que un 78% irá para proxectos que non sexan xestionados directamente por Europa. Desta porcentaxe, a metade (como mínimo) irá para programas a favor da natureza e biodiversidade, podendo acadar o 75% de subvención directa cando os hábitats ou as especies sexan prioritarios.

Por primeira vez, establécese unha distribución previa dos orzamentos por

estados membros, podendo variar segundo a calidade dos proxectos. Outra novidade do Life Plus é que asume os custos de persoal que traballe na redacción do proxecto. Neste reparto de capital, España sae ben parada, segundo Castroviejo, sendo o segundo estado membro máis beneficiado, por detrás de Alemaña. Recibirá alomenos 22 millóns de euros por ano para a xestión da Rede Natura 2000 durante o período 2007-2013.

EN QUÉ SE EQUIVOCA GALIZA COA REDE NATURA?

Se xa tiveramos ampliado o espazo galego de Rede Natura e protexido o 16% da superficie de Galiza, aínda estaríamos moi por debaixo dos niveis doutras comunidades españolas como Extremadura (40%) ou Canarias (45%) e mesmo a media española (20%) (véxanse diversos indicadores ambientais en Cerna 45). Por outra banda, en Galiza existe unha enorme confusión con respecto ás medidas restritivas da Rede Natura, indica Castroviejo, as cales non restrinxen en absoluto as actividades tradicionais. "Os galegos temos un lastre: unha desconfianza secular aos poderes públicos. Primeiro fai falla un labor explicativo, informativo e de divulgación, e segundo, axudar a ver á poboación que existen novas posibilidades de desenvolvemento". Castroviejo cre que o éxito da xestión nun lugar de Rede Natura radica na interacción e coordinación dos actores locais para o aproveitamento dos recursos financeiros e as axudas para ese fin. "En Galiza fai falla que os actores sociais sexan máis dinámicos na búsqueda dos recursos e medios que posibiliten a posta en marcha de proxectos sostíbeis nos espazos de Rede Natura".

CONCLUSIÓNS: ACTUACIÓNS URGENTES NA REDE NATURA

Lonxe de ser percibida como un obstáculo permanente, a Rede natura debe ser unha oportunidade engadida na procura do benestar e da calidade de vida aos que todas e todos aspiramos. Con este obxectivo, Adegas considera prioritarias e urxentes as seguintes actuacións, referendadas polos expertos que participaron nas xornadas:

- 1.- Trasladar ao conxunto da sociedade e das institucións locais, públicas e privadas, o convencemento de que no patrimonio natural, na biodiversidade, na paisaxe, no conxunto dos recursos naturais -en combinación co patrimonio histórico, etnográfico e cultural destes espazos protexidos-, temos todos e todas un recurso moi valioso, e capaz de transformarse, a través dunha acertada xestión, nun máis que importante recurso económico. A posta en valor destes espazos como recurso turístico, cultural e científico; a recuperación da arquitectura e de asentamentos tradicionais, ou a revalorización dos seus produtos e da súa artesanía poden ser un exemplo disto. A educación ambiental, entendida como unha complexa interacción de moi diversas fontes de coñecemento e de intercomunicación social, é transcendental para acadar este obxectivo.
- 2.- Implicar á poboación que vive dentro dos espazos protexidos na protección e conservación para que esta sexa viábel. É unha cuestión de xustiza social que a poboación perciba a compensación que merece polos servizos que presta á sociedade, sendo os veciños e veciñas os primeiros beneficiarios de calquera política de recuperación, conservación e protección destes espazos. Todas as fórmulas de implicación expostas no debate coincidiron na necesidade inicial de ofrecer á poboación dos espazos protexidos os mesmos servizos sociais dos que goza o resto da sociedade: infraestruturas, unha eficaz atención sanitaria, novas tecnoloxías, etc. Consecuentemente, a administración deberá achegar os fondos necesarios.
- 3.- Reclamar das distintas administracións unha maior coherencia na xestión da Rede Natura. Débense evitar incongruencias ou situacións incomprensíbeis nas que, por exemplo, se persiga a un propietario por talar unha árbore ou facer un desmorte sen autorización en zona de Rede Natura e ese mesmo propietario teña que soportar actuacións que, como as canteiras, destrúen totalmente hábitats e territorios.
- 4.- Ampliar os espazos de Rede Natura e outorgarlles unha maior protección, de forma vinculada ás reivindicacións sociais da poboación afectada. A Administración debe facer prevalecer o interese social da conservación do patrimonio natural fronte ás moitas ameazas que estes espazos están a soportar.

Daniel López Vispo (ADEGA)

As xornadas foron presentadas por Carlos Vales, primeiro pola esquerda, Adela Figueroa e Daniel Vispo

CEIDA

Ramsés Pérez

